

نگرشی بر بکرباری (پارتنوکاری) در خیار

محمود لطفی و عبدالکریم کاشی

گروه باغبانی دانشکده کشاورزی دانشگاه تهران، کرج

پدیده پارتنوکاری به معنی بکرباری یا تشکیل میوه های بدون بذر برای تولید میوه خیار به ویژه در گلخانه ها که گرده افشانی در آنها با محدودیت زیادی همراه است، بسیار اهمیت دارد. به همین دلیل با توجه به گسترش تولید خیار گلخانه ای در چند سال اخیر، سعی شد تا با مروری بر منابع موجود و انجام یک سری آزمایشهای مقدماتی، اطلاعاتی در این زمینه جمع آوری گردد.

پارتنوکاری در خیار یک صفت ژنتیکی است. ژن پارتنوکاری (PC) نیز در خیار گزارش شده است (پی برس و وهر، ۱۹۸۹) و به نظر می رسد که در ارتباط نزدیک با صفت ماده گلی باشد، زیرا اغلب ارقام ماده گل (Gynoecious) توانایی زیادی برای تشکیل میوه های پارتنوکارپ دارند. پارتنوکاری در خیار به صورت اختیاری است. یعنی ارقام پارتنوکارپ در صورت دریافت گرده، میوه های بذردار تولید می کنند. گاهی در گلخانه ها انتقال چند دانه گرده توسط حشرات موجب تشکیل تعدادی بذر در انتهای میوه و بدفرم (گری شکل) شدن آن می شود. همچنین در این ارقام پارتنوکاری رویشی است یعنی نیاز به عامل تحریک خارجی ندارد. دیده شده است که در شرایط مساعد حتی با قطع کلاله و گلبرگها قبل از باز شدن گل، میوه رشد کرده است. بعضی ارقام یک پایه (Monoecious) نیز تمایل به تشکیل میوه های پارتنوکارپ دارند. همچنین بعضی از هورمونها و عوامل تحریکی دیگر ممکن است بتوانند پارتنوکاری را در ارقام غیر پارتنوکارپ القا نمایند. در آزمایشهای مقدماتی، هیچ میوه پارتنوکارپ رویشی در ارقام یک پایه (RZ و دامینوس) مشاهده نشد. تحریک کلاله با قلم مو و محلولپاشی با GA تنها باعث شد که تخمدانها دیرتر از بین بروند ولی گرده افشانی با گرده های عقیم شده با اشعه گاما مانند گرده های سالم منجر به تشکیل میوه شد. در این میوه ها پوسته بذر نیز تشکیل می شد ولی پوک بود. بررسی در سایر میوه ها نشان داده است که ارقام پارتنوکارپ دارای سطح بالاتری از مواد محرک رشد هستند و می توانند غلظت این مواد را بدون نیاز به گرده افشانی یا تحریک دیگر در تخمدان به حداقل لازم برسانند تا میوه توسعه یابد (نیش، ۱۹۷۰).